

TŘI POVÁLEČNÍ PŘEDSEDOVÉ ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI CHEMICKÉ

**PAVEL DRAŠAR, PAVEL CHUCHVALEC
a ZDENĚK BĚLOHLAV**

*Vysoká škola chemicko-technologická v Praze,
Technická 5, 166 28 Praha 6
drasarp@vscht.cz*

Došlo 26.4.22, přijato 10.6.22.

Klíčová slova: předseda ČSCH, Čůta, Pick, Horák

• <https://doi.org/10.54779/chl20220614>

Protože na jiném místě přinášíme pokračování seznamů funkcionářů ČSCH¹ po roce 1965, do kterého je veden seznam Hančův², zdálo se nám na místě dokumentovat historii Společnosti i informace o třech poválečných předsedech Společnosti v souvislosti se snahou redakce tohoto časopisu uchovat důležité informace pro budoucnost^{3,4}. Dovolujeme si článek předestřít chemické veřejnosti mj. i u příležitosti 70. výročí založení VŠCHT Praha, protože všichni tři byli předními hybateli této školy i řady forem jejich předchůdců.

**Prof. Ing. Dr. techn.
František Čůta, DrSc.**

František Čůta se narodil 15. 11. 1898 v Lomnici nad Lužnicí 226, v hejtmanském Třeboňském, jako syn kočího Františka Čůty a Marie, rozené Vithové⁵. V letech 1911–19 navštěvoval vyšší gymnázium v Českých Budějovicích a v Třeboni. Poté, v letech 1919–23 studoval na Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství ČVUT v Praze (dnes VŠCHT Praha) a současně byl asistentem u prof. Rudolfa Hace na Katedře analytické a potravní chemie. V letech 1923–26 se zapsal na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a složil filozoficko-pedagogickou zkoušku. V roce 1925 u nás zavedl jako první praktika pro studenty analytické a fyzikální chemie. Roku 1929 mu byl udělen, po obhájení disertační práce *Vliv alkalických kationtů na srážení ferikyanidu zinečnatého*, doktorát technických věd. V roce 1930 pracoval na Technische Hochschule v Drážďanech u prof. E. Müllera. Dne 13. 9. 1930 je registrován (zdravý, černovlasý, modrooký muž bílé pleti vysoký 5 stop a 10 palců, nejvíce tendenci k polygamii ani anarchismu, který nebyl odsouzen či trestán) na Ellis Island⁶, jako cestující na

S. S. Columbus z Brém (turistická třída, číslo 56, odjezd 6. 9. 1930, povolání technolog, národnost „německá“)⁷, mířící na Ohio State University, kde pak pracoval i během roku 1931 u prof. H. L. Johnstona. Roku 1936 se již opět na VŠCHT habilitoval v oboru analytické chemie. Za druhé světové války nejprve učil chemii na gymnáziu v Ječné ulici a pak pracoval ve Výzkumné stanici cukrovarenské v Brně, po osvobození se vrátil do Prahy, v roce 1946 byl jmenován profesorem a později i vedoucím Ústavu analytické chemie Fakulty chemické ČVUT (později VŠCHT Praha), jímž zůstal až do odchodu do důchodu v roce 1974. V roce 1947 si rozšířil habilitaci na fyzikální chemii a stal se u nás průkopníkem fyzikálně chemických analytických metod elektrochemických, optických a zejména metod s využitím skleněné elektrody. S asistentem Karlem Kámenem připravil univerzální barevný indikátor pro rozsah pH, který byl v podobě indikátorového papírku obecně označován jako „Čůta-Kámen“. Ve třech funkčních obdobích byl děkanem a proděkanem Fakulty anorganické technologie VŠCHT Praha. V listopadu 1956 byl zvolen členem korespondentem ČSAV. Kromě vědeckých publikací zpracoval i učebnice – skripta pro chemii odměrnou, pro speciální metody analytické, návody a výpočty pro laboratorní práce. Napsal odborné pojednání *Analytická chemie odměrná* (1956), které našlo uplatnění i v praxi.

Členem ČSCH byl od roku 1925, od roku 1956 byl hospodářem Společnosti. Dlouhodobě předsedal redakční radě odborného časopisu Chemické listy a 1961–72 Československé chemické společnosti, od roku 1972 až do své smrti byl volen čestným předsedou ČSCH. V roce 1966 byl vyznamenán Hanušovou medailí ČSCH. Působil jako expert v pedagogické společnosti UNESCO a IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry, resp. Mezinárodní unie pro čistou a užitou chemii). Byl zvolen čestným členem Polské chemické společnosti a řádným členem Americké vědecké společnosti The Society Sigma Xi Omega. U příležitosti 70. narozenin (1968) byl oceněn Zlatou čestnou plaketou ČSAV J. Heyrovského Za zásluhy v chemických vědách, jako druhá osobnost v historii, a v roce 1978 stříbrnou a roku 1983 i zlatou plaketou ČSAV, Za zásluhy o vědu a lidstvo. V roce 1968 mu byl prezidentem republiky udělen Řád práce⁸.

Zúčastnil se zasedání zástupců evropských chemických společností, které se konalo v Římě 30. 6. 1969 v Istituto Superiore di Sanita u prof. G. Monacelliho pod patronací italské chemické společnosti. Bylo to vlastně pokračování jednání komise ustavené roku 1968 ve Vídni, která se sešla ve Scheveningen v Holandsku v říjnu 1968 a potom ještě v březnu 1969 v Budapešti. Z jednání těchto komisí vzešlo ustavení Federace evropských chemických společností (FECS, dnes EuChemS) na schůzi na pražské VŠCHT dne 3. 6. 1970. Tím se stal spoluzakladatelem

Federace evropských chemických společností, jejíž čestnou medailí byl na sklonku života vyznamenán.

V posledních letech svého života se věnoval historiografii a zpracoval historii VŠCHT pro léta 1918–1948. Rád se rekreoval se svojí manželkou v Konstantinových lázních, kam si zval své studenty na konzultace o postupu laboratorních prací a odkud navštěvoval chemické a potravinářské závody a školní laboratoře, ale i místa jako pozůstatky po zaniklé výrobě české kyseliny sírové – Zelené jezírko v Berku a zejména Hromnické červené jezero, vyloužené haldy pyritických břidlic a zbytky železitých pigmentů. Byl výtečným znalcem historie a přírodopisu. Letní toulky profesora Čůty však měly skončit. V červenci 1984 jeho zdraví postihla příhoda, která u většiny lidí znamená zavěšené dveře k normálnímu životu. Pan profesor, téměř nehybný a těžce mluvící, bojoval duchem. Četl si v řeckém originále Homéra. Jeho silný duch zůstal zdravý a vrátil jej ještě do života na další dva roky⁹. František Čůta zemřel 15. 3. 1986 v Praze¹⁰ v požehnaných 88 letech. (Fotografie⁴ byla přepracována a obarvena pomocí software MyHeritage¹¹.)

Prof. Dr. Ing. Jiří Pick, DrSc.

Jiří Pick se narodil 1. 4. 1922 v Lužích, okres Chrudim¹². Jako příslušník „válečné“ generace neušel totálnímu nasazení, odkud si však přinesl dovedné zacházení se sklem. Ihned po vystudování se, relativně mladý, zapojil do mnoha odborných i státních

funkcí, byl děkanem, prorektorem, předsedou či členem řady komisí ať již pro obhajoby disertačních prací, či pro státní plán základního výzkumu¹³, a to nejen v Praze. Od roku 1950 působil na Fakultě chemické ČVUT, později VŠCHT Praha, kde se zabýval termodynamikou roztoků a fázovými rovnováhami, za což mu byla udělena, spolu s E. Hálou, V. Friedem a O. Vilímem, státní cena Klementa Gottwalda (1962). V roce 1989 byl spolu s J. P. Novákem a J. Matoušem oceněn Národní cenou. Je autorem či spoluautorem více než 100 publikací a řady knih a učebnic (NK ČR eviduje 30 knih, najmě z výše uvedených oborů), mezi tím i díla filosofická. V roce 1960 byl jmenován vedoucím Katedry fyzikální chemie VŠCHT Praha. Katedru pak vedl po dobu 25 let. V roce 1964 byl jmenován profesorem fyzikální chemie. Na VŠCHT Praha se podílel na redigování Sborníku Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Byl mj. významným spolupracovníkem akademika Eduarda Hály z ÚTZCHT ČSAV.

Je nutno souhlasit s výrokem, že vzhledem ke svým bohatým kontaktům, a to i s politicky nekonformními odborníky, se stal bezesporu vedoucí osobností své generace a měl významný vliv na rozvoj VŠCHT Praha i ČSCH¹⁴.

Předsedou ČSCH byl od roku 1972 do roku 1990. Během svého funkčního období dosáhl výrazného oživení,

rozšíření a prohloubení činnosti ČSCH v perspektivně významných směrech, cílevědomě rozšiřoval pracovní kontakty ČSCH s jinými společnostmi příbuzného zaměření, s vysokými školami a také s chemickými společnostmi v NDR a Polsku, byl nositelem zlaté čestné plakety ČSAV J. Heyrovského Za zásluhy v chemických vědách (1982), Votočkovy medaile VŠCHT Praha, Hanušovy medaile (1975)¹⁵, zlaté medaile Slovenské chemické společnosti a dalších vyznamenání. V roce 1982 mu bylo uděleno čestné členství ČSCH¹⁶. Členem ČSCH byl od roku 1957.

Jiří Pick zemřel 20. 10. 1992 v Praze nedlouho po svých 70. narozeninách.

Prof. Ing. Josef Horák, DrSc.

Josef Horák se narodil 28. 9. 1934 v Bratislavě. Studia na pražské VŠCHT ukončil v roce 1957. Stal se zaměstnancem Ústavu organické technologie jako asistent (do roku 1966) a v roce 1961 obhájil kandidátskou disertaci pod vedením prof. V. Ettela, roku 1965 se habilitoval,

roku 1975 mu byl udělen „velký doktorát“ na základě práce *Násobné stavy v chemických reaktorech* a roku 1979 se stal profesorem, vše na VŠCHT Praha. Na VŠCHT Praha pracoval do roku 2016.

Měl ohromnou zásluhu na rozvoji inženýrsko-technologického myšlení a jeho význam byl zásadní i pro formování výuky a na utváření odborného profilu Ústavu. V oněch letech se měnilo popisné pojetí chemické technologie na tvůrčí přístup založený nejen na chemii, ale především na fyzikální chemii a chemickém inženýrství¹⁷. Podíl Josefa Horáka na této transformaci přesahoval hranice Ústavu organické technologie i VŠCHT Praha. Byl oceněn Státní cenou (spolu s V. Hlaváčkem a M. Markem)¹⁸. Absolvoval zahraniční stáže v oborech heterogenní katalýza na Institut für Heterogene Katalyse Berlin (1962), teorie řízení na Moskevské státní univerzitě jemných chemických technologií M. V. Lomonosova v Moskvě a modelování chemických reaktorů na McCormick School of Engineering, Northwestern University v Evanstonu, USA. Na VŠCHT Praha přednášel předměty Toxikologie a ekologie, Chemické reaktory a Bezpečnost chemických výrob. Pro Fórum integrované prevence a omezování znečištění při MPO ČR, jako člen ministerské koordinační rady, překládal Reference Documents on Best Available Techniques (BREF).

Své poznatky a přístupy využil spolu se svým přítelem Josefem Paškem v knize: *Design of Industrial Chemical Reactors from Laboratory Data*, která vyšla v roce 1978 anglicky, pak česky (1980) a francouzsky (1981); učili se z ní studenti a doktorandi v několika zemích. Kromě toho je autorem a spoluautorem řady dalších knižních publikací, skript a více než 150 odborných prací.

Jako dlouholetý šéfredaktor časopisu Chemický průmysl vtiskl svou pečť i tomuto periodiku. Ovlivnil nejen obsah časopisu, ale svými připomínkami zvyšoval kvalitu jednotlivých článků a pomáhal tak autorům. Časopis sehrál významnou roli v rozvoji technické chemie v bývalém Československu a jeho zánik nelze považovat za šťastný. Naštěstí svůj potenciál přenesl následně do časopisu Chemické listy. V rámci ČSCH se angažoval po dlouhou dobu. Popularitu Josefa Horáka dokumentuje i fakt, že byl v roce 1990 zvolen předsedou České společnosti chemické (členem ČSCH byl od roku 1970) a setrval zde až do voleb v roce 1997, kdy byl za svoji práci oceněn Hanušovou medailí ČSCH. I po roce 1997 dále pracoval jako místopředseda a po roce 2001 jako člen Hlavního výboru ČSCH. Redaktorem Chemických listů zůstal až do konce života. Kromě členství v ČSCH byl též členem ČSPCH a ČSCHL.

V posledních letech se Josef Horák věnoval především řízení reaktorů a bezpečnosti chemických výroby v obecných dimenzích, analýze a řízení rizik i aplikaci systému REACH. Jeho pohled exaktního inženýra na oblast bezpečnosti obvykle prezentovanou jen jako legislativní záležitost je inspirativní. Vysoké školy by potřebovaly více učitelů, kteří chápou širší společenské souvislosti, Josef Horák k takovým bezesporu patřil. VŠCHT Praha měla šťastnou ruku, když Josefu Horákovi svěřila přednášky Toxikologie a ekologie pro první ročník. Josef Horák zde studentům přednášel o úloze chemie ve společnosti, o spojení chemie s energetikou, o vodíkové energetice aj. Promyšlená koncepce spojená s jeho talentem pro přednášení zasela zrnka zvědavosti do duší začínajících chemiků.

Proslul všestranným nadáním, od virtuózní hry na housle či kytaru, přes obdivuhodný smysl pro humor, perfektní rybolovnou techniku, šikovnost v nejrůznějších sportovních odvětvích (kde bohužel jen dlouhodobé zranění, zaviněné divokým posluchačem, dočasně vyřadilo Josefa Horáka z katedrových týmů fotbalového, volejbalového a basketbalového, které tím značně trpěly). Vítězství na světovém šampionátu v Tetrisu, přátelská povaha a nezměrná vitalita jen dokreslují velikost jeho osobnosti¹⁹. Jedinečné humorné postřehy a úvahy Josefa Horáka z akademického prostředí skvěle zachytilo divadelní představení „Myšička čte Horáka“ v podání uměleckého šéfa Dejvického divadla Martina Myšičky v doprovodu vokálního souboru Illegato a hlasu bývalého šéfredaktora Chemických listů Bohumila Kratochvíla, které se uskutečnilo během národní konference CHISA 2019 (cit.²⁰).

Josef Horák zemřel 7. 4. 2017 ve věku 82 let, v plné duševní síle nešťastnou náhodou, když se vracel pro zapomenutou čepici do své oblíbené pivničky v Nádražní restauraci Braník.

Jsou vědci, učitelé a pracovníci každé instituce, na které může být právem hrdá a jejich úspěchy, charakterem i oceněními se chlubit. Tři profesori, kteří stáli v čele České společnosti chemické z VŠCHT Praha, k takovým bezesporu patří. Budiž jim tedy vzdán hold alespoň takto.

LITERATURA

1. Řápková R., Drašar P.: Chem. Listy 116, 631 (2022).
2. Hanč O.: *100 let v Československé společnosti chemické, její dějiny a vývoj 1866–1966*, Academia, Praha 1966.
3. Drašar P.: Chem. Listy 115, 506 (2021).
4. Kratochvíl B., Drašar P.: Chem. Listy 115, 498 (2021).
5. <https://digi.ceskearchivy.cz/5337/272/2188/1645/46/0>, staženo 22. 4. 2022.
6. <https://www.myheritage.cz/research/collection-10512/ellis-island-a-dal%C5%A1i-new-york-seznamy-pasa%C5%BEer%C5%AF-1820-1957?itemId=17468535-&action=showRecord&recordTitle=Frantisek+Cuta>, staženo 22. 4. 2022.
7. <https://www.myheritage.cz/research/collection-10924/germany-bremy-seznamy-emigrant%C5%AF-1920-1939?itemId=98893-&action=showRecord&recordTitle=Frantisek+Cuta>, staženo 22. 4. 2022.
8. Vrbský J.: Bull. CSAV 95, 316 (1986).
9. <https://canov.jergym.cz/objevite/objev5/cut.htm>, staženo 22. 4. 2022.
10. http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/%C4%8C%C5%AETA_Franti%C5%A1ek_15.11.1898-15.3.1986, staženo 21. 4. 2022.
11. Family Tree Builder: <https://www.myheritage.cz>, staženo 25. 4. 2022.
12. http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/PICK_Ji%C5%99%C3%AD_1.4.1922-20.10.1992, staženo 21. 4. 2022.
13. Horák J.: Chem. Listy 86, 929 (1992).
14. Holub R.: Chem. Listy 86, 308 (1992).
15. [https://www.wikiwand.com/cs/Ji%C5%99%C3%AD_Pick_\(chemik\)#/citenote1](https://www.wikiwand.com/cs/Ji%C5%99%C3%AD_Pick_(chemik)#/citenote1), staženo 21. 4. 2022.
16. Jenšovský J.: *Československá společnost chemická při ČSAV, Slovenská chemická spoločnosť pri SAV 1976–1985*, Academia, Praha 1987.
17. Pašek J.: Chem. Listy 111, 459 (2017).
18. Pašek J.: Chem. Listy 98, 957 (2004).
19. Červený L.: Bull. AČCHS 25, 3 (1994).
20. Klusoň P.: Chem. Listy 114, 65 (2020).

● Drašar P., Chuchvalec P., Bělohav Z.: Chem. Listy 116, 614–616 (2022).

● <https://doi.org/10.54779/chl20220614>